

Przekazujemy czytelnikom kolejny numer „Forum Pedagogicznego”. Miło nam poinformować, że w ogłoszonym 23 grudnia 2015 roku przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) wykazie czasopism punktowanych nasz półrocznik zwiększył swoją wartość o 7 punktów. Tak więc autor, który zdecyduje się na zgłoszenie do nas swojego tekstu, może za jego publikację uzyskać 10 punktów. Przy tej okazji warto zwrócić uwagę, że spośród 17 437 tytułów naukowych, znajdujących się na trzech ministerialnych listach: A, B i C, polskich czasopism pedagogicznych jest zaledwie 80. Żadnego z nich nie ma jednak na liście A, na której są periodyki naukowe posiadające współczynnik wpływu *Impact Factor* (IF) i wpisane do bazy *Journal Citation Reports* (JCR). Na liście C, gdzie warunkiem przyjęcia jest bycie zarejestrowanym w niefunkcjonującej od blisko dziesięciu lat bazie *European Reference Index for the Humanities* (ERIH), umieszczono cztery czasopisma pedagogiczne. Pozostałe polskie periodyki naukowe z zakresu pedagogiki znajdują się na liście B, na której maksymalna liczba punktów wynosi 15.

Ubiegłoroczna parametryzacja przyniosła spore zmiany w dystrybucji punktów, które z kolei będą jednym z kluczowych kryteriów zapowiedzianej na 2017 rok parametryzacji jednostek naukowych. Dokonało się to głównie dzięki wprowadzonej ocenie eksperckiej. Miała ona znaczenie dla faktu, że „Forum Pedagogiczne” znalazło się w wąskim gronie trzech polskich czasopism pedagogicznych, w których za publikację otrzymuje się aż o 7 punktów więcej. W tym kontekście warto dopowiedzieć, że maksymalnie zwiększono punktację w tej grupie o 9 punktów i dotyczyło to zaledwie jednego czasopisma. Również jedno zwiększyło swoją wartość o 8 punktów.

Patrząc na naszą uczelnię, również możemy skonstatować sukces. Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW) w Warszawie wydaje w sumie 17 periodyków naukowych parametryzowanych przez MNiSW. W wyniku ubiegłorocznej oceny średni przyrost liczby punktów wyniósł 3,11. Największa odnotowana zwwyżka to 8 punktów, osiągnęło ją czasopismo „*Saeculum Christianum*”. „Forum Pedagogiczne” było jedynym, które powiększyło swój dorobek o 7 wartości punktowych.

Omówione wyniki parametryzacji mogą być powodem do zadowolenia z osiągniętego sukcesu. Według nas dowodzą one również, że jesteśmy rozpoznawalni w środowisku pedagogicznym naszego kraju i pozytywnie oceniani przez ekspertów. To sprawia, że czujemy się jeszcze bardziej zobligowani do podnoszenia jakości naszej pracy. Nie byłoby to możliwe bez autorów, którzy nadsyłają do nas

swoje teksty, recenzentów i korektorów, z którymi współpracujemy na co dzień. W tym miejscu w imieniu całego zespołu redakcyjnego składam wszystkim serdeczne podziękowanie.

Słowa podziękowania należą się również, oprócz wyżej wspomnianych, członkom Rady Naukowej. Od momentu powstania naszego czasopisma w 2011 roku na czele tego gremium stał prof. dr hab. Eugeniusz Sakowicz. Z powodu przejścia na Wydział Teologiczny UKSW, a właściwie powrotu, złożył on rezygnację z pełnionej funkcji, która została przyjęta przez Radę Wydziału. Na nową przewodniczącą Rady Naukowej wybrano w marcu 2016 roku prof. dr hab. Jadwigę Kuczyńską-Kwapisz.

Panu Profesorowi Sakowiczowi w imieniu własnym i zespołu redakcyjnego dziękuję za lata współpracy i cenne idee, którymi przez pięć lat dzielili się z nami jako doświadczony i wytrawny redaktor wielu czasopism specjalistycznych. Jedną z tych idei było zainicjowanie działu tematycznego, który nie tylko pozwala koncentrować się w danym numerze na wybranym problemie pedagogicznym, ale też ułatwia autorom przygotowanie z wyprzedzeniem materiału do opublikowania. W związku z tym powstał wykaz tematów i odpowiedzialnych za nie redaktorów do roku 2018. Dostępny jest on na stronie internetowej „Forum Pedagogicznego”. Zainteresowanych zapraszam do zapoznania się z nim.

W bieżącym numerze dział tematyczny przygotowały i przedstawiają dr Kinga Krawiecka i dr Emilia Śmiechowska-Petrovskij.

Dariusz Stępkowski

Niepełnosprawność – podejście interdyscyplinarne

Prezentowany numer czasopisma „Forum Pedagogiczne” jest w znacznej części pokłosiem konferencji naukowej „Osoba z niepełnosprawnością w przestrzeni społecznej. Dwa światy – jedność w praktyce edukacyjno-rehabilitacyjnej, zawodowej i twórczej”, która została zorganizowana 19–20 października 2015 roku przez Katedrę Pedagogiki Specjalnej i Integracyjnej Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jej nadrzędnym celem było wykreowanie łączności pomiędzy najnowszymi ustaleniami naukowo-teoretycznymi a dobrymi praktykami, których centrum pojęciowym stała się osoba z niepełnosprawnością.

Głównym wątkiem tekstów zamieszczonych w niniejszym numerze jest życie, rozwój, twórcze stawanie się i funkcjonowanie osób z niepełnosprawnością oraz ich zasoby i ograniczenia w kontekście analizy interakcji w heterogenicznej przestrzeni społecznej.

Zagłębiając się w lekturze, należy jednak pamiętać, że jest to numer wyjątkowy ze względu na podmiot dociekań teoretyczno-empirycznych – osobę z niepełnosprawnością, której życie i wszelka (mniej lub bardziej złożona) aktywność stanowi

„portretową składankę, niejednorodny obraz zawierający równie wiele luk i miejsc pustych, co wypełnionych kolorem fragmentów” (Bauman 2003, s. 5).

Niniejszy numer składa się z pięciu działów, zatytułowanych: *Artykuły i rozprawy*, *Colloquia*, *Debiuty*, *Recenzje* i *Kronika*.

W dziale *Artykuły i rozprawy* znajduje się 18 artykułów, których wiodącym dyskursem jest heterogeniczność i wielorakość problemów edukacyjnych, rehabilitacyjnych, społecznych, zawodowych i twórczych osób z niepełnosprawnościami.

W pierwszym z nich, zatytułowanym *Aksjologiczne dylematy niepełnosprawności w postintegracyjnej przestrzeni społecznej*, Maria Chodkowska wyprowadziła teoretyczną definicję postintegracyjności (w nawiązaniu do ponowoczesności i kategorii zmiany społecznej), a także omówiła aksjologiczne dylematy dotyczące funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami oraz dokonywanych przez nie i na ich rzecz wyborów. Zaliczyła do nich kwestie związane z seksualnością i prokreacją osób niepełnosprawnych intelektualnie, aborcją dzieci z niepełnosprawnościami, a także eutanazją i zachowaniami suicydalnymi osób doświadczających dysfunkcji i cierpienia. Pogłębiona analiza tych zjawisk na tle przemian społecznych prowadzi do wniosku, że konieczne jest badanie zindywidualizowanych kwestii aksjologicznych metodami jakościowymi – znakiem postintegracyjnej przestrzeni społecznej jest bowiem przenoszenie uwagi z problemów natury formalnej na problemy psychospołeczne, ujawniające się w bezpośrednich interakcjach pomiędzy osobami z niepełnosprawnością i bez takiego doświadczenia.

Obszarem budowania wzajemnych relacji w zróżnicowanej przestrzeni społecznej jest edukacja włączająca uczniów z niepełnosprawnością. Iwona Chrzanowska podjęła więc kwestię partycypacji uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych w ogólnodostępnych placówkach oświatowych. W artykule *Stan i rozmiary udziału dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością w edukacji włączającej w Polsce* przeanalizowała dane zarówno z placówek przedszkolnych, jak i szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, odkrywając preferencje w zakresie kształcenia grup uczniów doświadczających różnego rodzaju niepełnej sprawności. Zidentyfikowała i omówiła również bariery dostępności, m.in. horyzontalne – związane ze świadomością społeczną, kierunkowe – związane z edukacją oraz z rynkiem pracy, a także te, które dotyczą rodzin osób z niepełnosprawnościami oraz są ulokowane w nich samych.

Analiza tego stanu skłania do poszukiwania pewnego programu pozytywnego, związanego z inkluzją społeczną osób wykluczanych czy marginalizowanych lub zagrożonych tymi zjawiskami. W szerszej perspektywie niż tylko edukacyjna prezentuje go w następnym artykule Anna Fidelus. W opracowaniu zatytułowanym *Rola zasobów wewnętrznych i zewnętrznych w modelu relacyjnej inkluzji społecznej* odnosi się do sytuacji szerokiej grupy osób obciążonych ryzykiem wykluczenia społecznego, w tym z niepełnosprawnością. Wskazuje na uwarunkowania ekskluzji społecznej, która wyklucza indywidualizację, sprzyja naznaczeniu, a nie rzadko również piętnuje. W dalszej części tekstu autorka rozważa rozwiązania

minimalizujące problem wykluczenia społecznego oraz wymienia czynniki wzmacniające proces włączenia społecznego dzięki m.in. opracowaniu modelu relacyjnej inkluzji społecznej.

Zdanie sobie sprawy z własnego jestestwa oraz zrozumienie otoczenia, w jakim się żyje i funkcjonuje, wymaga w kontekście inkluzji społecznej linearnego procesu kształtowania osoby ludzkiej – jej wiedzy i umiejętności. Jest związane z wysiłkiem budowania własnej tożsamer osobowości, stawania się i kreacji siebie oraz środowiska lokalnego. Pisze o tym Edyta Wolter w artykule „*Uczyć się, aby żyć wspólnie*” w koncepcji Międzynarodowej Komisji do spraw Edukacji dla XXI wieku. Powołując się na założenia dotyczące podstawowych filarów edukacji określonych przez Międzynarodową Komisję do spraw Edukacji dla XXI wieku, przedstawia imperatywy lepszego rozumienia siebie i Innego, włączenia rodziny do procesu nauki szkolnej oraz wspomaganie Innego przez nauczycieli, wychowawców i środowisko szkolne.

Nieco inna tematyka jest przedmiotem opracowania *Badanie roli czynnika niepełnosprawności w tworzeniu umysłowej reprezentacji kategorii złożonej*. Jego autorka – Nawoja Mikołajczak-Matyja – prezentuje wyniki interesujących badań psychosemantycznych, których przedmiotem jest analiza mentalnych kategorii związanych z kobietą z niepełnosprawnością (inwalidką) w grupie osób 15–18-letnich. Pokazały one, że czynnik niepełnosprawności jest dominującym w ich reprezentacjach, co może być negatywnym wskaźnikiem diagnostycznym, jeśli chodzi o relację kobieta z niepełnosprawnością – społeczeństwo czy szerzej: osoba z niepełnosprawnością – społeczeństwo, a to z kolei każe zintensyfikować działania prointegracyjne.

Czy działania takie mogą być realizowane z wykorzystaniem technologii wspomagających – nowych mediów informacyjno-komunikacyjnych, zaprojektowanych dla osób doświadczających różnych dysfunkcji? Na to pytanie odpowiada Jarosław Wiazowski w artykule *Rola technologii wspomagających w funkcjonowaniu społecznym uczniów z niepełnosprawnością wzroku w kontekście edukacji włączającej*.

Rozwój nowych technologii – swoistą rewolucję technologiczną – analizuje także Marzena Dycht w kontekście rehabilitacji i edukacji osób z dysfunkcją wzroku. Omawia współczesne rozwiązania istotne dla edukacji wspólnego nurtu, w której uczestniczą uczniowie niepełnosprawni wzrokowo, ale także podejmuje zagadnienia związane z biotechnologią i inżynierią genetyczną. Na tym tle rysuje przyszłe drogi tyflopedagogiki, stawiając wiele prowokujących pytań, skłaniających do namysłu.

Współczesne drogi tyflopedagogiki, jednak według innej metodologii, rekonstruuje również Emilia Śmiechowska-Petrovskij w tekście *Nurty badawcze we współczesnych zagranicznych studiach poświęconych problematyce niepełnosprawności wzrokowej*. Na podstawie systematycznego przeglądu wyników badań i stanowisk prezentowanych w zagranicznym czasopiśmiennictwie wyłania główne wątki badawcze: zagadnienia dotyczące technik brajlowskich, grafiki dotykowej,

technologii wspomagających, w tym – w kontekście edukacji osób z dysfunkcją wzroku w zakresie nauk ścisłych, orientację w przestrzeni i samodzielne poruszanie się osób z dysfunkcją wzroku, m.in. aspekty wykorzystywania elektronicznych narzędzi wspomagających mobilność i orientację oraz kwestię aktywności fizycznej osób z dysfunkcją wzroku.

W kręgu problematyki związanej z funkcjonowaniem i wspieraniem osób z dysfunkcją wzroku znajdują się także kolejne teksty „Forum Pedagogicznego”: Beata Szabały (*Rola samooceny w kształtowaniu optymizmu osób słabowidzących*) oraz Kornelii Czerwińskiej (*Funkcjonowanie osoby stopniowo tracącej wzrok w przestrzeni edukacyjno-rehabilitacyjnej*). Również artykuł Małgorzaty Paplińskiej poświęcony jest tej grupie osób, ale jednocześnie inicjuje kolejny temat, którym jest sztuka jako działalność twórcza oraz odbiorcza osób z niepełnosprawnościami. W tekście *Niewidomy odbiorca sztuki – społeczne, edukacyjno-rehabilitacyjne znaczenie audiodeskrypcji przedstawień teatralnych dla osób z niepełnosprawnością wzroku* prezentuje ona wyniki badań i analiz związanych z przekładem intersemiotycznym sztuk audiowizualnych w kontekście potrzeb osób niewidomych i słabowidzących.

Rozważania nad twórczością kontynuuje Anna Steliga w artykule zatytułowanym *Język sztuki – analiza porównawcza twórczości plastycznej artystów (nie)pełnosprawnych*. W koncepcjach teoretycznych dotyczących twórczości bierze się pod uwagę jej wielowymiarowe aspekty, proponując kryteria formalne i przedstawieniowe. Artykuł zawiera analizę porównawczą twórczości plastycznej artystów niepełnosprawnych (z niepełnosprawnością intelektualną, sensoryczną, fizyczną oraz chorych psychicznie) i artystów nieobciążonych niepełnosprawnością (studentów i absolwentów Wydziału Sztuki Uniwersytetu Rzeszowskiego). Autorka, bazując na języku sztuki plastycznej: punkcie, linii, kształcie, masie, przestrzeni, kolorze, fakturze, w interesujący sposób ukazuje plastyczne realizacje twórcze, akcentując osobowość twórczą i pasję tworzenia u niepełnosprawnych i w pełni sprawnych artystów.

Kontynuując rozważania nad twórczością, Kinga Krawiecka podejmuje próbę ukazania działań artystycznych osób z niepełnosprawnością intelektualną w połączeniu z działaniami artystycznymi studentów Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, które prezentują odmienny niż arteterapeutyczny wymiar tworzenia plastycznego, muzycznego i teatralnego. Autorka mocno podkreśla, że proces twórczy osoby z niepełnosprawnością intelektualną nie musi i nie powinien być przesycony wartościami arteterapeutycznymi (lecznymi, kompensacyjnymi, katarskimi), ale powinien być istotną składową normalizacji ich życia. Daje temu wyraz w artykule zatytułowanym *Działalność artystyczna uczniów z niepełnosprawnością intelektualną i studentów jako zaprzeczenie arteterapii*.

Wartość arteterapii w pracy z dzieckiem przewlekle chorym podkreśla natomiast Martyna Żelazkowska w artykule *Wybrane metody terapii w procesie leczenia*

dziecka przewlekle chorego. Odwołując się do pedagogiki leczniczej (terapeutycznej), prezentuje wybrane metody w procesie leczenia dziecka z chorobą przewlekłą. Lęk, koncentracja na wartościach podstawowych, negatywny stosunek rówieśników do choroby ucznia, uzależnienie od otoczenia, potrzeba częstej pomocy, wreszcie poczucie bezsilności i utrata nadziei, prowokujące do ciągłych poszukiwań oddziaływań terapeutycznych, stały się przedmiotem rozważań zaprezentowanych przez autorkę.

Aspekty problematyki pedagogicznej związanej ze wspieraniem osób przewlekle chorych pojawiają się również w artykule Iwony Koniecznej pt. *Autopercepcja u dzieci z chorobą przewlekłą*. Podjęła ona próbę syntezy wiedzy teoretycznej i wyników badań empirycznych, aby ujawnić sposób postrzegania siebie przez dzieci z chorobami przewlekłymi, co w wymiarze praktycznym może inspirować do podejmowania działań interwencyjnych i terapeutycznych, uwzględniających perspektywę podmiotową.

W artykule *Obraz siebie i małżeństwa u współmałżonków osób z niepełnosprawnością ruchową. Perspektywa stygmatyzacji przeniesionej* Stanisława Byra i Monika Parchomiuk przedstawiły znaczenie stygmatyzacji przeniesionej dla obrazu siebie oraz satysfakcji małżeńskiej partnerów osób z niepełnosprawnością ruchową. Zaprezentowały niezwykle interesujące założenia badań własnych, uwzględniające dwa wymiary stygmatyzacji przeniesionej: postrzeganą i odczuwaną. Autorki ustaliły, że poziom stygmatyzacji przeniesionej w obu jej wymiarach różnicuje istotnie własności obrazu siebie badanych i ich satysfakcję małżeńską.

Studenci z niepełnosprawnościami: doświadczenia, potrzeby, wyzwania to temat rozważań Marleny Kilian. Porusza ona zagadnienia edukacji studentów z niepełnosprawnościami, jej podstaw prawnych oraz przystosowania uczelni do potrzeb takich osób przy jednoczesnym wdrażaniu rozwiązań wspierających ich w procesie dydaktycznym. To właśnie w niezależności społecznej i autonomicznej aktywności podmiotu upatruje się możliwości pełnego wykorzystania szans życiowych. Natomiast w procesie kształcenia studentów z niepełnosprawnościami, w podejmowanych staraniach o zapewnienie równych szans edukacyjnych, student jest podmiotem w pełni świadomym swoich dążeń i potrzeb w zakresie warunków do rozwijania wiedzy, umiejętności i postaw społecznych.

Iryna Kurlak w artykule *Więzienna służba zdrowia w trosce o stan osób przewlekle chorych, zaburzonych i niepełnosprawnych* charakteryzuje więzienną służbę zdrowia oraz jej pacjentów, wyszczególniając osoby: zakażone HIV, uzależnione od środków psychoaktywnych lub alkoholu, chore na gruźlicę, z niepełnosprawnością fizyczną oraz z zaburzeniami psychicznymi. W sposób niezwykle interesujący przedstawia dwa bieguny oddziaływań więziennej służby zdrowia. Z jednej strony opisuje podejmowane starania, aby przystosować skazanych do warunków izolacji więziennej – leczenie chorób, terapię zaburzeń, aktywizację osób z niepełnosprawnością. Z drugiej natomiast wskazuje na pewnego rodzaju „niedomagania” więziennej służby zdrowia, a mianowicie: niewystarczającą liczbę personelu

zatrudnionego w zakładach karnych i aresztach śledczych, przeludnienie więzień, niedobór pomieszczeń do realizacji zadań resocjalizacyjnych i terapeutycznych oraz niewystarczający poziom finansowania działań profilaktycznych, diagnostycznych, terapeutycznych i leczniczo-rehabilitacyjnych.

W bieżącym numerze „Forum Pedagogicznego” znajduje się tylko jeden tekst w dziale *Colloquia*. Jest nim obszerne opracowanie Marzeny Dycht pt. *Myths and stereotypes related to people with visual disability*. Autorka podejmuje kwestię znaczenia mitów, uprzedzeń i stereotypów dotyczących osób niepełnosprawnych wzrokowo w kontekście procesów stygmatyzacji i dyskryminacji. Identyfikuje je oraz omawia strategie przeciwdziałania stereotypizacji i stygmatyzacji osób niewidomych i słabowidzących.

W dziale *Debiuty* zamieszczono cztery artykuły młodych naukowców. Pierwszym z nich jest tekst Joanny Buławy-Halasz zatytułowany *Rehabilitacja społeczno-zawodowa dorosłych osób autystycznych. Wprowadzenie do zagadnienia*. Nieodzownym elementem w dążeniu do normalizacji funkcjonowania osób z niepełnosprawnością jest rehabilitacja lecznicza, społeczna, psychologiczna i zawodowa. Autorka opisuje zagadnienie rehabilitacji społeczno-zawodowej dorosłych osób z autyzmem, podkreślając wartość rodziny oraz rolę i znaczenie stowarzyszeń i fundacji ukierunkowanych na pomoc, która często jest procesem bardzo złożonym.

Problem wsparcia osób z niepełnosprawnością podejmuje również Agnieszka Lewko w artykule *Edukacja seksualna jako element wspierania rozwoju osób z niepełnosprawnością intelektualną*. Przedstawia ona założenia edukacji seksualnej osób z niepełnosprawnością intelektualną, ukazując jej znaczenie dla planowania, wspomagania i optymalizowania ich funkcjonowania. Opisuując różne sposoby postrzegania seksualności osób z niepełnosprawnością intelektualną, wskazuje jednocześnie na stereotypy obecne w myśleniu społecznym.

W kolejnych artykułach podkreśla się znaczącą rolę sztuki w życiu człowieka. Katarzyna Szolc w opracowaniu *Osoby z niepełnosprawnością w dziełach sztuki w ujęciu pedagogicznym* podejmuje temat wizerunku osób z niepełnosprawnością w dziełach sztuki. Używając sformułowania „wychowanie przez sztukę” w pracy z uczniami, poszerza je o ukształtowanie w nich pozytywnych postaw wobec osób z niepełnosprawnością. Natomiast Sabina Pawlik w artykule *Możliwości prezentacji i upowszechniania sztuki osób z niepełnosprawnością intelektualną* przedstawia sztukę jako przestrzeń świata kultury, w której znaczące miejsce zajmuje osoba z niepełnosprawnością intelektualną. Autorka poszukuje odpowiedzi na pytanie: czy sztuce tworzonej przez artystów z niepełnosprawnością intelektualną nadaje się współcześnie odpowiednią rangę? Tym bardziej że ich dorobek artystyczny cechuje wyjątkowa inwencja twórcza oraz niezwykła różnorodność, przyczyniająca się do dużego zindywidualizowania.

W ostatniej części tego numeru „Forum Pedagogicznego” znajdują się trzy recenzje – zarówno monografii autorskich, jak i prac zbiorowych – oraz pięć sprawozdań z wydarzeń naukowych. Na szczególną uwagę czytelnika zasługują sprawozdania

z wykładów otwartych wygłoszonych na Wydziale Nauk Pedagogicznych UKSW przez profesorów z zagranicy: Krassimira Stojanova (Katholische Universität Eichstätt-Ingolstadt) pt. *Sprawiedliwość edukacyjna z perspektywy filozofii wychowania* oraz Hasana Ündera (Ankara University) pt. *Edukacja w islamie. Aktualny stan wychowania moralnego i religijnego w Turcji*.

*Kinga Krawiecka
Emilia Śmiechowska-Petrovskij*

Bauman Z. (2003). *Razem osobno*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.